

Justitiekottets betänkande

1983/84:23

om anslag till domstolsväsendet m. m. (prop. 1983/84:100 bil. 4, D, jämte motioner)

ANDRA HUVUDTITELN

Domstolsväsendet m. m.

1. **Domstolsverket.** Regeringen har i proposition 1983/84:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt D 1 (s. 60 och 61) föreslagit riksdagen att till Domstolsverket för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 47 140 000 kr.

Motion

I motion 1983/84:1150 av Hans Petersson i Röstånga (fp) hemställs att riksdagen anslår 4 milj. kr. till Domstolsverket utöver vad regeringen har föreslagit att användas för särskilda behov inom domstolsväsendet.

Utskottet

Regeringens förslag till medelsberäkning för domstolsverket är beräknat med utgångspunkt i huvudförslaget om besparing. Förslaget innebär en ökning av anslaget med ca 1,8 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår.

Önskemålet i motion 1150 om resursförstärkningar motiveras med att de satsningar som gjorts och som görs för nästa budgetår när det gäller polis- och åklagarväsendets resurser i bl. a. kampen mot narkotikabrottsligheten och den ekonomiska brottsligheten ställer ökade krav på de allmänna domstolarna. Enligt motionären kan man förutse en fortsatt ökning av antalet brottmål vid domstolarna. Med tanke på det redan ansträngda arbetsläget vid domstolarna anser motionären att resurser bör ställas till domstolsväsendets förfogande så att verket kan tillgodose de särskilda behov av exempelvis tillfällig personalförstärkning som kommer att uppstå vid domstolarna.

Utskottet vill för sin del först erinra om att arbetsläget vid de allmänna domstolarna under senare år varit ansträngt. Antalet mål och ärenden har fortlöpande ökat.

På brottmålsidan styrs arbetsbelastningen framför allt av polisens och åklagarmyndigheternas möjligheter att uppdaga och utreda förekommande brottslighet. En annan betydelsefull faktor är brottslighetens struktur och omfattning. Redan förra året noterade utskottet att allt fler brottmål blivit komplicerade och svårhanterliga; detta gäller inte minst mål rörande

ekonomisk brottslighet och grova narkotikabrott.

Polisens resurser för att bekämpa såväl den ekonomiska brottsligheten som narkotikabrottsligheten har byggts ut på senare tid. Även för nästa budgetår föreslås förstärkningar inom polisen (se JuU 1983/84:22). Också åklagarväsendets resurser har ökat. För nästa budgetår tillförs åklagarna en inte obetydlig förstärkning i kampen mot framför allt den ekonomiska brottsligheten (se JuU 1983/84:17).

Den ökade arbetsmängden vid de allmänna domstolarna har hittills i stort kunnat mötas bl. a. genom rationaliseringar och omfördelningar av tillgängliga resurser. Också genom ändringar på processlagstiftningens område kan verksamheten vid domstolarna effektiviseras. I detta syfte har riksdagen på grundval av förslag från rättegångsutredningen nyligen beslutat ett flertal ändringar i rättegångsbalken som träder i kraft den 1 juli 1984 (prop. 1983/84:78, JuU 15, rskr 152). Förslag som innebär mera genomgripande förändringar på området kan väntas bli framlagda för riksdagen om ca ett år. Här skall också pekats på det värdefulla dimensioneringsarbete som domstolsverket bedriver och som syftar till att åstadkomma en disponering av resurserna så att arbetsbördan mellan domstolarna blir jämnt fördelad.

Utskottet har i annat sammanhang uttalat uppfattningen att bl. a. den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten hör till de områden som också i fortsättningen bör prioriteras vad gäller brottsbekämpning (se JuU 1983/84:22). Samhällets åtgärder i sammanhanget måste givetvis omfatta insatser från alla berörda myndigheter. Detta gäller inte bara polisen och åklagarna utan också domstolarna.

Statsmakternas ställningstaganden om resursförstärkningar i syfte att prioritera viss verksamhet sker givetvis med utgångspunkt i att de begränsade resurser som finns skall användas där behovet bedöms vara störst. Det är mot denna bakgrund som man skall se de resursförstärkningar som avses bli tillförda polisen och åklagarväsendet för nästa budgetår. Detta ställer naturligtvis domstolsväsendet inför ökade krav. Utskottet nödgas konstatera att det med hänsyn till det statsfinansiella läget f. n. inte är möjligt att – vare sig på det sätt som begärs i motion 1150 eller via annat anslag – tillföra de allmänna domstolarna några nya resurser. Även för budgetåret 1984/85 får ansträngningarna inriktas på att genom rationaliseringar och omfördelningar stärka de allmänna domstolarnas möjlighet att möta den ökade arbetsmängden. Utskottet hänvisar vidare till vad som sägs i det följande under punkt 2.

Utskottet, som inte har något att erinra mot regeringens förslag till medelsberäkning under förevarande punkt, avstyrker bifall till motion 1150.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1983/84:1150 till *Domstolsverket* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 47 140 000 kr.

2. **Allmänna domstolarna.** Regeringen har under punkt D 2 (s. 61–73) *dels* berett riksdagen tillfälle att ta del av vad chefen för justitiedepartementet i propositionen anför om notarietjänstgöring och om avdelningsindelning av tingsrätt, *dels* föreslagit riksdagen att till Allmänna domstolarna för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 889 390 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:391 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om den framtida utformningen av notarietjänstgöringen med beaktande även av dess utbildningspolitiska aspekter, i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1983/84:603 av Hans Petersson i Röstånga m. fl. (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som uttalats i motionen om tingsrätternas sammansättning.

I motion 1983/84:761 av Bertil Måbrink (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förbättringar av nämndemannaarvodet i enlighet med vad som har anförts i motionen.

I motion 1983/84:1155 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m) och Gullan Lindblad (m) hemställs att riksdagen beslutar om sådan ändring av rättegångsbalken att också legitimerad psykolog och dennes biträde (icke legitimerad psykolog i handledning hos legitimerad psykolog) omfattas av den i 36 kap. 5 § andra stycket RB angivna tystnadsplikten.

I motion 1983/84:1351 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att med verkan för nästa mandatperiod, de före den 1 juli 1983 gällande reglerna beträffande lekmanamedverkan vid våra domstolar åter skall gälla (yrkande 6 delvis).

I motion 1983/84:1523 av Ingrid Sundberg (m) hemställs att riksdagen begär att regeringen vid ett konstaterat samband mellan begränsningen av antalet nämndemän och överklaganden av tingsrättsdomar omprövar den straffgräns vid vilken reducering av antalet nämndemän skall ske.

I motion 1983/84:2182 av Kerstin Nilsson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om översyn och höjning av dagarvoden till nämndemän.

Utskottet

Medelsberäkningen m. m.

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär en ökning av anslaget med drygt 44 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår; totalt föreslås ett anslag av 889,3 milj. kr. Uppräk-

ningen av anslaget hänför sig framför allt till ökade löne- och lokalkostnader. Medel beräknas inte för inrättande av nya tjänster. I ett särskilt avsnitt redovisar departementschefen sina överväganden med anledning av en undersökning angående avdelningsindelning av tingsrätt som gjorts i syfte att skapa en bättre organisation som medger en smidigare anpassning efter skiftande förhållanden och ett mera effektivt resursutnyttjande.

Utskottet, som hänvisar till sina överväganden under punkt I ovan, ser med oro på arbetsläget inom de allmänna domstolarna, vilket under senare år varit ansträngt. Antalet mål och ärenden har fortlöpande ökat. Utskottet finner sig emellertid böra godta att medel i år inte – liksom inte heller under de två föregående åren – beräknas för inrättande av nya tjänster. Samtidigt vill utskottet rent allmänt erinra om att kravet på rättssäkerhetens upprätthållande sätter en gräns för möjligheterna att genom rationaliseringsåtgärder och liknande åstadkomma lättnader i fråga om domstolarnas arbetsförhållanden.

Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning.

Vad departementschefen anfört om avdelningsindelning av tingsrätt föranleder inget uttalande från utskottets sida.

Notarietjänstgöringen

Notarietjänstgöring, tidigare vanligen kallad tingstjänstgöring, är en utbildningstjänstgöring som äger rum efter juris kandidatexamen eller juristexamen och leder fram till notariemeritering. Sådan meritering krävs för antagning till fortsatt tjänstgöring inom olika delar av rättsväsendet. Enligt förordningen (1979:574) om notarietjänstgöring m. m. omfattar notarietjänstgöring en tid av två år och sex månader och fullgörs vid tingsrätt eller länsrätt eller vid båda slagen av myndigheter. En del av tjänstgöringen får utföras som utbytestjänstgöring hos åklagarmyndighet, polischef, kronofogdemyndighet, länsstyrelse eller advokat. Utbytestjänstgöring hos åklagarmyndighet eller länsstyrelse får omfatta en tid av högst ett år och annan utbytestjänstgöring högst sex månader. Efter särskild prövning kan som utbytestjänstgöring även få räknas tjänstgöring under högst sex månader hos annan myndighet än nyss sagts eller hos annan enskild arbetsgivare än advokat. Frågor om notarietjänstgöring prövas av notarienämnden.

Utskottet har vid tidigare tillfällen fäst avseende vid hur notarietjänstgöringen anordnas. Så skedde bl. a. vid 1975/76 års riksmöte då utskottet med anledning av en motion förordade en översyn av reglerna om sådan tjänstgöring. Riksdagen följde utskottet (JuU 1975/76:9, rskr 21). Vid denna begäran om översyn framhöll utskottet bl. a. både kraven på tjänstgöringens omfattning och utbildningens kvalitet samtidigt som utskottet uttalade sig positivt om de möjligheter som utbytestjänstgöringen ger för de nyutexaminerade juristerna att inhämta värdefulla erfarenheter från flera verksamhetsgrenar inom rättsväsendets område.

Den av riksdagen begärda översynen har därefter genomförts av domstolsverket. I 1980 års budgetproposition redovisade chefen för justitiedepartementet resultatet av översynen och sina överväganden i anslutning därtill (prop. 1979/80:100 bil. 5, s. 45 ff). Domstolsverket hade föreslagit bl. a. att den sammanlagda tiden för notariatjänstgöring skulle minska från två och ett halvt år till två år. I huvudsak innebar departementschefens ställningstagande att en sådan förändring av uppläggnings- och notariemeriteringen som hade föreslagits inte borde genomföras.

I anslutning till sin behandling av frågorna om anslag till domstolsväsendet år 1980 tog utskottet upp också frågan om uppläggnings- och notariemeriteringen. Utskottet uttalade att utskottet inte hade något att erinra mot departementschefens uttalande i ämnet (JuU 1979/80:27 s. 2).

I förra årets budgetproposition aktualiserade departementschefen frågan om utbytestjänstgöring även i fortsättningen för notarier inom polis- och åklagarväsendet och uttalade att utrymmet för utbytestjänstgöring inom polis- och åklagarväsendet torde komma att minska som ett led i de omfördelningar av resurserna som är nödvändiga. Den utbytestjänstgöring som i övrigt förekommer var enligt departementschefen av mindre omfattning. Han anmälde att han avsåg att senare ta upp frågan om en avkortning av notariatjänstgöringen till två år, förlagd till tingsrätt eller länsrätt.

Med anledning av departementschefens uttalande och på grund av en motion vari bl. a. förordades fortsatt utbytestjänstgöring hänvisade utskottet (JuU 1982/83:24 s. 10) till en början till sina tidigare uttalanden om kraven på tjänstgöringens omfattning och utbildningens kvalitet och om betydelsen av de erfarenheter som en utbytestjänstgöring kan ge. Utskottet uttalade vidare följande.

Det är enligt utskottets mening givet att regeringen vid de aviserade övervägandena av frågan om en avkortning av tjänstgöringstiden och en inskränkning av ordningen med utbytestjänstgöring beaktar dessa faktorer liksom utbytestjänstgöringens betydelse för rekryteringen till polischefs- och åklagarbanan. På ställningstagandet inverkar emellertid även andra omständigheter, t. ex. det framtida antalet nytexaminerade jurister och myndigheternas behov av den arbetskraft dessa kan erbjuda. Av stor betydelse i sammanhanget är också statens kostnader för tjänstgöringen: enbart utbytestjänstgöringen inom polis- och åklagarväsendet drog under budgetåret 1981/82 en kostnad av i det närmaste 9 milj. kr., vilket belastade de båda verksamheternas ordinarie löneanslag. Särskilt med beaktande av utbytestjänstgöringens nyssnämnda betydelse från rekryteringssynpunkt anser sig utskottet kunna utgå från att regeringen vid sitt ställningstagande noga överväger möjligheten att behålla en ordning med utbytestjänstgöring.

Med dessa uttalanden avstyrkte utskottet bifall till den då föreliggande motionen.

I årets budgetproposition återkommer departementschefen till ämnet och redogör bl. a. för en inom justitiedepartementet upprättad promemoria om utbytestjänstgöring för notarier m. m. och remissbehandlingen av den.

Departementschefen uttalar för sin del uppfattningen att den utbytestjänstgöring som kan förekomma i framtiden alltid bör föregå tjänstgöringen vid tingsrätt eller länsrätt och omfatta högst sex månader och ett enda verksamhetsområde. Möjligheterna till utbytestjänstgöring får enligt departementschefen liksom nu bero på utbytesmyndigheternas behov av och ekonomiska utrymme för notarier och notarienämnadens prövning av utbytestjänstgöringens kvalitet. I det sistnämnda hänseendet bör enligt departementschefen bara sådan tjänstgöring godtas som är av värde för notariernas fortsatta arbete vid huvudmyndigheterna. Vad gäller notariemeriteringens längd stannar departementschefen för att inte förorda en avkortning av tiden. – Departementschefen uttalar att han avser att senare återkomma till regeringen med de förslag till ändringar i förordningen om notarietjänstgöring m. m. som följer av hans överväganden.

Frågan om notarietjänstgöringens anordnande tas upp i motion 391. Motionen mynnar ut i en begäran att regeringen skall lägga fram ett förslag för riksdagen om den framtida utformningen av notarietjänstgöringen. Motionärerna framhåller bl. a. att utbytestjänstgöringen är viktig för rekryteringen till polis- och åklagarväsendet.

När frågan nu på nytt återkommer kan utskottet konstatera att departementschefens överväganden ligger väl i linje med vad utskottet anförde förra året, och utskottet har inte något att erinra mot hans uttalanden i ämnet. Mot bakgrund av önskemålen i motion 391 vill utskottet tillägga att vid bedömningen av utbytestjänstgöringens kvalitet avgörande bör vara den ifrågasatta tjänstgöringens allmänna juridiska värde. I viss överensstämmelse med önskemålen i motionen vill utskottet framhålla att utskottet förutsätter att – därest i framtiden någon mera betydelsefull förändring av ordningen för notarietjänstgöringen aktualiseras – saken underställs riksdagens prövning. Utskottet avstyrker bifall till motion 391.

Nämndemän i tingsrätt

Antal nämndemän

Reglerna om tingsrätts sammansättning ändrades i vissa avseenden den 1 juli 1983 (prop. 1982/83:126, JuU 32, SFS 1983:370). Då infördes som huvudregel att tingsrätt vid huvudförhandling i brottmål och i familjerättsliga tvistemål och sådana ärenden som kräver medverkan av nämnd är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän i stället för som tidigare fem nämndemän. I mål om brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år skall dock fortfarande fem nämndemän delta.

Flera motioner tar upp frågor som gäller nämndemän. I motionerna 603 och 1351 begärs att den gamla ordningen med fem nämndemän införs igen. Därvid hävdas i motion 603 att varje nämndeman tjänstgör färre gånger nu än tidigare och att möjligheterna för nämndemännen att hålla sig orienterade

om lagstiftning m.m. därigenom minskats. I motion 1351 anförts att allsidigheten och bredden bland nämndemännen har minskat efter lagändringen.

I motion 1523 uttalas att tecken tyder på att antalet överklagade tingsrättsdomar har ökat efter det att nämndemännens antal sänkts; om ett samband däremellan kan konstateras bör man enligt motionären sänka den straffgräns under vilken nämndemännens antal behöver vara endast tre.

Vid sin behandling år 1983 av frågan om nämndemännens antal erinrade utskottet (s. 19) om att det råder en bred enighet om att den lekmanamedverkan som föreligger i våra domstolar är av stort värde av flera skäl. Utskottet uttalade därvid att lekmannainflytandet först och främst utgör en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med allmänna rättsuppfattningar i samhället. Av särskilt värde är, anförde utskottet, lekmanamedverkan när det gäller bedömningsfrågor, t. ex. angående påföljdsval eller bevisvärdering; lekmännens medverkan bidrar därigenom till att medborgarnas förtroende för rättskipningen upprätthålls. Vidare tillgodoser enligt utskottet lekmännen medborgarnas intresse av insyn i domstolarnas verksamhet. Med anledning av motionskritik som gick ut på att ett sänkt antal nämndemän skulle medföra minskad allsidighet och försämrade representativitet bland nämndemännen framhöll utskottet att dessa risker effektivt motverkas om även för framtiden det totala antalet nämndemän i de olika domkretsarna behålls oförändrat och alltså även fortsättningsvis ett stort antal lekmän kommer att vara engagerade i rättskipningen. Utskottet uttalade sammanfattningsvis (s. 20) att en minskning av nämndemännens antal till tre i mål av mer normal omfattning inte kunde antas leda till någon försämring av tingsrätternas möjligheter att komma fram till en sakligt riktig dom. Inte heller i övrigt fanns det enligt utskottets mening skäl att befara att förslaget skulle innebära några negativa konsekvenser för rättskipningen. Utskottet gjorde avslutningsvis det uttalandet (s. 32) att den ändrade ordningen i fråga om tingsrätternas sammansättning borde utvärderas sedan tillräcklig erfarenhet vunnits av den.

Vad gäller den i motion 1523 berörda ökningen av överklaganden av tingsrättsdomar kan nämnas att måltillströmningen i hovrätterna har ökat oavbrutet under i vart fall den senaste femårsperioden (se domstolsverkets anslagsframställning för 1984/85 s. 56).

När frågan om nämndemännens medverkan i rättskipningen i tingsrätt nu aktualiseras endast kort tid efter riksdagens ställningstagande i ämnet anser utskottet att det saknas anledning till annan bedömning än den utskottet gav uttryck för i sitt betänkande JuU 1982/83:32. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 603, motion 1351 såvitt nu är i fråga och motion 1523.

Ersättning till nämndemän

I motionerna 761 och 2182 begärs förbättrade dagarvoden till nämndemännen. I båda motionerna anförts att ersättningsreglerna leder till att vissa yrkesgrupper är underrepresenterade i nämndemannakåren. I motion 761 gör motionären dessutom gällande att nuvarande reglering innebär att, om en domstolsförhandling inställs så kort tid i förväg att nämndemannen inte har möjlighet att återgå till sitt ordinarie arbete, det inte finns möjlighet att ersätta nämndemannen för den ekonomiska förlusten.

I det under föregående avsnitt nämnda lagstiftningsärendet år 1983 behandlade utskottet även frågor om nämndemännens tjänstgöringsförhållanden och nämndemannarekryteringen. För en utförlig redogörelse i dessa frågor hänvisas till utskottets betänkande JuU 1982/83:32 s. 26 ff.

I det betänkandet anförde utskottet med anledning av motioner om förbättrade ekonomiska villkor för nämndemännen bl. a. att utskottet ansåg det nödvändigt att regeringen skyndsamt vidtar åtgärder för att åstadkomma en så allsidig sammansättning av nämndemannakåren som möjligt. En sådan åtgärd var enligt utskottet att ändra ersättningsreglerna så att de inte leder till en underrepresentation för industriarbetare och andra yrkesgrupper som får vidkännas fullt löneavdrag när de tjänstgör som nämndemän. En viss höjning av arvoden – 220 kr. om dagen – var därför enligt utskottets mening nödvändig. Det uppdrogs åt regeringen att överväga utformningen av höjningarna och att överväga även andra åtgärder i det angivna syftet, bl. a. differentiering av arvoden med hänsyn till om löneavdrag sker eller inte.

I budgetpropositionen (prop. 1983/84:100, bil. 4 s. 63) anför departementschefen att frågan om ändrade ersättningsregler för nämndemän i enlighet med riksdagens önskemål f. n. övervägs inom justitiedepartementet.

Såvitt gäller den i motion 761 berörda särskilda frågan om arvode till nämndemän vid inställda domstolsförhandlingar kan följande nämnas. Förordningen (1982:814) om ersättning till nämndemän och vissa andra uppdragstagare inom domstolsväsendet m. m. upptar i 7 § en bestämmelse som ger domstolsverket rätt att betala arvode för sammanträden som ställs in om det föreligger särskilda skäl för det. Enligt vad som upplysts från domstolsverket har denna möjlighet att ersätta nämndemän för ett inställt sammanträde utnyttjats ett antal gånger. Det finns således numera en reglering som torde undanröja oskäligen effekter i de situationer som motionären tar upp. Utskottet utgår från att domstolsverket på lämpligt sätt informerar om denna ersättningsmöjlighet.

Som framgår av det sagda har utskottet nyligen tagit ställning i princip för bättre ekonomiska villkor för nämndemännen, och överväganden i fråga om lämpliga lösningar i denna riktning pågår inom regeringskansliet. Utskottet anser på grund härav att någon riksdagens åtgärd inte påkallas med anledning av motionerna. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 761 och 2182.

Vittnesförhör med psykologer

I motion 1155 begärs att rättegångsbalkens föreskrifter att vittnesförhör inte får ske med vissa yrkesgrupper utvidgas till att gälla också legitimerade psykologer och deras biträden.

Att inställa sig som vittne vid domstol och där avlägga vittnesmål är en allmän medborgerlig skyldighet. Vittnesplikten, som regleras i rättegångsbalken, har i princip företräde framför den tystnadsplikt som kan åvila vittnet. Från denna grundsats görs dock undantag i 36 kap. 5 § rättegångsbalken, vari stadgas att vittnesförhör inte får ske med den som är underkastad tystnadsplikt i vissa fall. Enligt paragrafens andra stycke får sålunda personer tillhöriga där angivna yrkesgrupper inte höras om något som de i sin yrkesutövning har blivit anförtrodda eller som de i samband därmed har fått veta (frågeförbud). Vittnesförhör får dock ske om det är medgivet i lag eller den till vilkens förmån tystnadsplikten gäller samtycker därtill. De yrkesgrupper som omfattas av frågeförbudet är advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, kuratorer vid kommunala familjerådgivningsbyråer och deras biträden. Annan än försvarare är dock alltid skyldig att avge utsaga i mål om ansvar för mycket grova brott.

Frågeförbudet är uppställt huvudsakligen i syfte att ge skydd för de enskilda personer som anlitar advokater, läkare m. fl. I förarbetena (SOU 1938:44 s. 392) till den aktuella bestämmelsen framhålls sålunda att vissa yrkesutövare intar en sådan förtroendeställning i förhållande till allmänheten att en viss tystnadsplikt till skydd för den enskilde är påkallad.

Hösten 1980 behandlade utskottet en motion, liknande den som nu är aktuell, vari begärdes förbud mot vittnesförhör med psykologer i vissa fall. Motionen hade remissbehandlats av utskottet.

Vid bedömningen av motionsspörsmålet uttalade utskottet att en utvidgning av frågeförbudet till att omfatta också psykologer i och för sig kan synas både sakligt och principiellt motiverad. Vid sidan av de lagtekniska svårigheter som förelåg i ärendet och som talade emot en omedelbar lagändring i angiven riktning hyste utskottet tveksamhet inför att göra ytterligare inskränkning av vittnesplikten till förfång för rättskipningen. Ett sådant ingrepp i rättsordningen bör, enligt vad utskottet underströk, inte göras beträffande en enstaka yrkesgrupp utan att frågan prövats mera allsidigt än som hade kunnat ske i det ärendet. Det kan nämligen, framhöll utskottet, finnas andra yrkesgrupper vilka av sakliga eller principiella skäl bör omfattas av frågeförbudet; eventuellt kan också sättas i fråga om förbudet bör inskränkas till att gälla färre yrkesgrupper eller utformas på annat sätt än f. n. De berörda frågorna borde enligt utskottets mening närmare övervägas i lämpligt sammanhang. Vad utskottet sålunda anför rörande översyn av frågeförbudet i 36 kap. 5 § rättegångsbalken gavs regeringen till känna (JuU 1980/81:2, rskr 17).

Riksdagens skrivelse i ärendet är ännu inte slutbehandlad av regeringen (se skr 1983/84:80 s. 5). Enligt vad utskottet har erfarit är den av riksdagen

begärda översynen alltså aktuell i regeringskansliet. Resultatet av de överväganden som kan bli aktuella vid denna översyn avses bli redovisat i samband med en proposition våren 1985 om ändringar i rättegångsbalken grundade på betänkanden (SOU 1982:25 och 26) av rättegångsutredningen.

Med hänsyn till att den i förevarande motion väckta frågan av riksdagen redan har aktualiserats i regeringskansliet anser utskottet att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Allmänna domstolarna* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 889 390 000 kr.,
2. beträffande *notarietjänstgöringen*
att riksdagen avslår motion 1983/84:391,
3. beträffande *antalet nämndemän i tingsrätt*
att riksdagen avslår motion 1983/84:603, motion 1983/84:1351 i denna del (yrkande 6 delvis) och motion 1983/84:1523,
4. beträffande *ersättning till nämndemän*
att riksdagen avslår motionerna 1983/84:761 och 1983/84:2182,
5. beträffande *vittnesförhör med legitimerad psykolog*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1155.

3. **Allmänna förvaltningsdomstolarna.** Regeringen har under punkt D 3 (s. 73–75) föreslagit riksdagen att till Allmänna förvaltningsdomstolarna för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 300 055 000 kr.

Motioner

I motion 1351 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att med verkan för nästa mandatperiod, de före den 1 juli 1983 gällande reglerna beträffande lekmanamedverkan vid våra domstolar åter skall gälla (yrkande 6 delvis).

I motion 1983/84:1508 av Rune Backlund m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att kammarrätten i Jönköping tillförs en fjärde dömande avdelning genom omfördelning inom anslaget D 3.

I motion 1983/84:1521 av Birger Rosqvist (s) och Sven-Gösta Signell (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen prövar frågan om ändrad benämning på regeringsrätten och ändrad tjänstebeteckning på dess ledamöter.

Utskottet

Medelsberäkningen m. m.

Regeringens förslag under denna punkt innebär en ökning av anslaget med drygt 10 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Departementschefen säger i budgetpropositionen (s. 75) beträffande kammarrätterna att arbetsläget inger oro. Den sammanlagda målbalansen uppgår f. n. till drygt 25 000 mål och ökar stadigt. Orsaken till de höga balanssiffrorna är enligt departementschefen i första hand den stora avverkningen i länsrätterna av balanserade skattemål och av fastighetstaxeringsmål. Men även en ökad besvärsfrekvens är enligt departementschefen en bidragande orsak. Departementschefen bedömer emellertid att den allvarliga situationen i allt väsentligt är av övergående natur. Enligt departementschefen står det dock klart att kammarrätterna måste tillföras resurser budgetåret 1984/85; departementschefen räknar med att det kan ske genom omfördelningar inom anslaget.

Utskottet ansluter sig till departementschefens bedömningar.

I motion 1508 anförs att målutvecklingen vid kammarrätten i Jönköping varit alarmerande under senare tid. Enligt motionärerna har kammarrättens organisation inte varit tillräcklig för att möta den ökade måltillströmningen. Motionärerna begär att kammarrätten i Jönköping tillförs ytterligare en avdelning.

I organisationen med de allmänna förvaltningsdomstolarna ingår länsrätterna och mellankommunala skatterätten, kammarrätterna och regeringsrätten. Kammarrätt är överrätt i bl. a. mål som fullföljs från länsrätterna och mellankommunala skatterätten. Kammarrättsorganisationen har sedan år 1972, då förvaltningsreformen trädde i kraft, byggts ut kraftigt. Sedan år 1977 finns fyra kammarrätter, nämligen i Stockholm, Göteborg, Sundsvall och Jönköping. Kammarrättsorganisationen består sedan år 1979 av totalt 21 avdelningar; sju vid vardera av kammarrätterna i Stockholm och Göteborg, fyra i Sundsvall och tre i Jönköping.

Antalet inkomna mål var vid kammarrätten i Jönköping 3 972 år 1980 och, enligt preliminära siffror, 6 258 år 1983. Motsvarande siffror beträffande övriga kammarrätter var för Stockholm 5 676 resp. 9 753, för Göteborg 7 070 resp. 10 661 och för Sundsvall 3 479 resp. 6 150. För kammarrätterna totalt var motsvarande siffror 20 197 resp. 32 822. Ökningen av antalet inkomna mål per år mellan de nämnda åren var således, i avrundade tal, i Jönköping 58 %, i Stockholm 72 %, i Göteborg 51 % och i Sundsvall 77 %; för kammarrätterna totalt var ökningen 63 %.

Antalet balanserade mål var vid kammarrätten i Jönköping 1 299 år 1980 och, enligt preliminära siffror, 4 153 år 1983. Motsvarande siffror för övriga kammarrätter var för Stockholm 4 168 resp. 9 072, för Göteborg 4 298 resp. 6 800 och för Sundsvall 2 637 resp. 4 855. För kammarrätterna totalt var

motsvarande siffror 12 402 resp. 24 880. Ökningen av antalet balanserade mål per år mellan de aktuella åren var således, i avrundade tal, i Jönköping 221 %, i Stockholm 118 %, i Göteborg 58 % och i Sundsvall 84 %; för kammarrätterna totalt var ökningen 101 %.

Det bör påpekas att det inte finns något fixerat antal handlagda mål per år som utgör en lämplig arbetsbörda för en kammarrättsavdelning samt att enbart antalet mål inte kan användas för att ge en i allo rättvisande bild vid en jämförelse mellan olika kammarrätter.

Av den redogörelse som här lämnats framgår enligt utskottets mening att antalet balanserade mål per år vid kammarrätten i Jönköping under de senaste åren visserligen ökat i högre grad än vid övriga kammarrätter. Redogörelsen visar emellertid samtidigt att ökningen av antalet inkomna mål per år under samma tid vid kammarrätten i Jönköping inte avviker från utvecklingen vid övriga kammarrätter. Det kan enligt utskottets mening därför inte med hänsyn till målutvecklingen sägas att kammarrätten i Jönköping från resurssynpunkt bör behandlas annorlunda än övriga kammarrätter. Med hänsyn härtill och till den bedömning som kan göras av målutvecklingen i kammarrätterna på någon sikt finns det enligt utskottets mening inte skäl att nu inrätta ytterligare en avdelning vid kammarrätten i Jönköping. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1508.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsberäkning under förevarande anslag.

Den högsta förvaltningsdomstolens benämning, m. m.

I motion 1521 förs fram tanken att benämningen regeringsrätten och benämningen på dess ledamöter bör ändras med hänsyn till den risk för missförstånd som föreligger på grund av namnligheten mellan regeringen och regeringsrätten.

Regeringsrätten inrättades år 1909 som en administrativ högsta domstol med uppgift att utöva konungens domsrätt i vissa särskilt angivna besvärsmål som enligt författningarna skulle fullföljas i statsdepartementen. Domstolens ledamöter gavs benämningen regeringsråd.

I 11 kap. 1 § första stycket regeringsformen stadgas bl. a. att regeringsrätten är högsta förvaltningsdomstol. Närmare bestämmelser om regeringsrätten ges numera i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Enligt 3 § denna lag kallas domstolens ledamöter regeringsråd.

Den fråga motionärerna tar upp prövades vid 1975/76 års riksmöte. Då avslogs ett enahanda motionsyrkande som det nu förevarande (KU 1975/76:2). I likhet med vad då uttalades finner utskottet att ifrågavarande benämningar på domstolen och dess ledamöter är så vedertagna att den av motionärerna påtalade namnligheten får godtas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Antalet nämndemän i länsrätt

Enligt en ändring år 1983 i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar är länsrätt domför med en lagfare domare och tre nämndemän. Endast om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet får fyra nämndemän sitta i rätten (prop. 1982/83:126, JuU 32, SFS 1983:372). Den dessförinnan gällande ordningen innebar att tre nämndemän vid sidan av den lagfare domaren var tillräckligt för att länsrätten skulle vara domför men den medgav samtidigt utan begränsning att fyra nämndemän fick ingå i rätten. Det var vanligt att fyra nämndemän anlätades.

I motion 1351 begärs att den gamla ordningen återinförs.

I lagstiftningsärendet år 1983 uttalade utskottet bl. a. att fyra nämndemän i fortsättningen borde medverka endast när det av sakliga skäl är motiverat.

Utskottet finner inte skäl till annat ställningstagande i denna fråga än utskottet gav uttryck för i fjol. Motionen avstyrks därför i förevarande del.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *inrättande av avdelning vid kammarrätten i Jönköping* att riksdagen avslår motion 1983/84:1508.
2. beträffande *medelsberäkningen* att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Allmänna förvaltningsdomstolarna* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 300 055 000 kr.,
3. beträffande *den högsta förvaltningsdomstolens benämning, m. m.* att riksdagen avslår motion 1983/84:1521,
4. beträffande *antalet nämndemän i länsrätt* att riksdagen avslår motion 1983/84:1351 i denna del (yrkande 6 delvis).

4. Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 4 (s. 75 och 76) och hemställer

att riksdagen till *Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 35 170 000 kr.

5. Utrustning till domstolar m. m. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 5 (s. 77) och hemställer

att riksdagen till *Utrustning till domstolar m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 14 300 000 kr.

6. **Byggnadsarbeten för domstolsväsendet.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 6 (s. 77-79) och hemställer

att riksdagen till *Byggnadsarbeten för domstolsväsendet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 28 500 000 kr.

Stockholm den 3 april 1984

På justitieutskottets vägnar

LISA MATTSON

Närvarande: Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Karin Söder (c), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Göran Franck (s) och Inger Wickzén (m).

Reservationer

1. Medelsberäkningen (punkt 1)

Hans Petersson i Röstånga (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Statsmakernas ställningstaganden" och slutar med "motion 1150" bort ha följande lydelse:

Som nyss sagts har på senare tid såväl polisens som åklagarväsendets resurser byggts ut kraftigt i syfte att stärka insatserna mot framför allt den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten. Även för nästa budgetår sker sådana förstärkningar.

Resursutbyggnaden beträffande polisen och åklagarväsendet ställer naturligtvis domstolsväsendet inför allt större påfrestningar; de allmänna domstolarnas arbetsbelastning styrs ju i hög grad av de brottsutredande myndigheternas möjligheter att uppdaga och utreda förekommande brottslighet. De ökade krav som ställs på de allmänna domstolarna har emellertid under de senaste åren inte lett till att de fått däremot svarande ökning av sina resurser.

Den ökade arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna har hittills mötts genom framför allt rationaliseringar och omfördelningar av tillgängliga resurser och naturligtvis genom uppoffringar och ansträngningar av personalen vid domstolarna. Utskottet anser att det inte längre är godtagbart att gå till väga på detta sätt för att möta den ökande arbetsmängden vid de allmänna domstolarna. I själva verket är arbetsförhållandena nu sådana att såsom föreslås i motion 1150 resursförstärkningar måste sättas in för nästa budgetår. Om så inte sker sätts inte bara rättssäkerheten i fara utan man riskerar även att de insatser som gjorts hos polisen och åklagarväsendet när

det gäller särskilt den ekonomiska brottsligheten och narkotikabrottsligheten inte får avsedd verkan.

I enlighet med vad som föreslås i motionen bör den resursförstärkning som utskottet förespråkar ske till domstolsverket och användas för att tillgodose de mera omedelbara behov av personalförstärkningar som föreligger vid de allmänna domstolarna. Utskottet anser att det i motionen föreslagna beloppet på 4 milj. kr. är lämpligt härför. – Det anförda innebär att utskottet tillstyrker bifall till motion 1150. Med den ändring som betingas härav godtar utskottet i övrigt regeringens förslag till medelsberäkning.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1983/84:1150 till *Domstolsverket* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 51 140 000 kr.

2. Antalet nämndemän i tingsrätt (punkt 2, mom. 3)

Karin Söder (c), Gunilla André (c) och Hans Petersson i Röstånga (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "När frågan" och slutar med "motion 1523" bort ha följande lydelse:

När utskottet nu på nytt behandlar frågan om antalet nämndemän i tingsrätt vill utskottet framhålla att det från såväl allmänt demokratiska synpunkter som av rättssäkerhetsskäl är angeläget att den i ett mål medverkande nämndemannagruppen har en så bred förankring i samhället som möjligt och en i politiskt hänseende allsidig sammansättning. Minskningen av nämndemännens antal från fem till tre i de flesta mål innebär att den önskvärda allsidigheten och bredden har försämrats. Mycket tyder på att negativa konsekvenser av förändringen redan har börjat uppträda; antalet överklaganden ökar, och det finns påtagliga risker för att allmänhetens förtroende för rättskipningen minskar. Härtill kommer att varje nämndeman numera tjänstgör i rätten så sällan att den nödvändiga rutinen och kunskapen om lagändringar m. m. försämras hos nämndemannen.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att de före den 1 juli 1983 gällande reglerna för nämndemäns medverkan i tingsrätt bör återinföras. Detta bör ske snarast möjligt och på ett sätt som föranleder minsta möjliga praktiska övergångsproblem.

Vad utskottet nu med anledning av motion 603, motion 1351 såvitt nu är i fråga och motion 1523 har anförut bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande antalet nämndemän i tingsrätt

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:603, motion 1983/84:1351 i denna del (yrkande 6 delvis) och motion 1983/

84:1523 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Antalet nämndemän i länsrätt (punkt 3, mom. 4)

Karin Söder (c) och Gunilla André (c) anser – under förutsättning av bifall till reservation 2 –

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "förevarande del" bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till de argument för en bred och allsidig lekmanamedverkan som utskottet har redovisat i det föregående i fråga om tingsrätternas sammansättning anser utskottet att även för länsrätternas vidkommande den tidigare gällande ordningen bör återinföras. Detta bör ske på motsvarande sätt som utskottet förordat beträffande tingsrätterna.

Vad utskottet nu med anledning av motion 1351 i denna del har anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *antalet nämndemän i länsrätt*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:1351 i denna del (yrkande 6 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Innehållsförteckning

	<i>Sid.</i>
Domstolsverket	1
Motion	1
Utskottet	1
Allmänna domstolarna	3
Motioner	3
Utskottet	3
Medelsberäkningen m. m.	3
Notariatjänstgöringen	4
Nämndemän i tingsrätt	6
Antal nämndemän	6
Ersättning till nämndemän	8
Vittnesförhör med psykologer	9
Utskottets hemställan	10
Allmänna förvaltningsdomstolarna	10
Motioner	10
Utskottet	11
Medelsberäkningen m. m.	11
Den högsta förvaltningsdomstolens benämning, m. m.	12
Antalet nämndemän i länsrätt	13
Utskottets hemställan	13
Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m. m.	13
Utrustning till domstolar m. m.	13
Byggnadsarbeten för domstolsväsendet	14
Reservationer	14
1. Medelsberäkningen (pkt. 1) (fp)	14
2. Antalet nämndemän i tingsrätt (pkt. 2, mom. 3) (c, fp)	15
3. Antalet nämndemän i länsrätt (pkt. 3, mom. 4) (c)	16

